

Temanotat

Syria: Statsløse kurdere

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

© Landinfo 2018

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingsreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivaretatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

SUMMARY

Parts of the Kurdish population in al-Hasaka province in northeast Syria had their Syrian citizenship revoked in 1962. By the year 2010 this group and their descendants numbered more than 300 000 individuals. Roughly half of them were registered as “foreigners” in separate population registries, whereas the other half was unregistered. Parts of the stateless population had their Syrian citizenship reinstated through a presidential decree in 2011. Today, there are only a few stateless Kurds left in Syria because the vast majority has either been granted citizenship or fled the country due to the civil war.

SAMMENDRAG

Deler av den kurdiske befolkningen i al-Hasaka-provinsen nordøst i Syria ble fratatt sitt syriske statsborgerskap i 1962. I år 2010 utgjorde denne gruppen og deres etterkommere mer enn 300 000 personer. Av disse var om lag halvparten registrert som «utlendinger» i egne folkeregistre, mens den andre halvparten var helt uregistrert. Deler av den statsløse befolkningen fikk tilbake sitt statsborgerskap som følge av et nytt presidentdekret i 2011. I dag er det svært få statsløse kurdere igjen i Syria, da de fleste enten har fått innvilget statsborgerskap eller har flyktet fra landet som følge av borgerkrigen.

INNHold

1. Innledning	6
2. Bakgrunn – folketellingen i 1962	6
3. Kategorier av statsløse kurdere	7
3.1 <i>Ajanib (utlendinger)</i>	8
3.1.1 <i>Identitetsdokumenter utstedt til ajanib</i>	8
3.2 <i>Maktumin (uregistrerte)</i>	9
3.2.1 <i>Identitetsdokumenter utstedt til maktumin</i>	9
4. Registrering av ekteskap og barn	10
5. «Dekret nr. 49»: Tilbakeføring av statsborgerskap	12
5.1 Søknadsprosedyrer	12
5.2 Hvem er fremdeles statsløse?	13
6. De statsløse kurdernes rettigheter	14
6.1 De statsløse kurdernes rettigheter før 2011	14
6.1.1 <i>Registrering av eiendom</i>	14
6.1.2 <i>Utdanning</i>	15
6.1.3 <i>Arbeid</i>	15
6.1.4 <i>Utenlandsreiser og reiser internt i Syria</i>	16
7. Referanser	17

1. INNLEDNING

Deler av den kurdiske befolkningen i den nordøstlige syriske provinsen al-Hasaka ble fratatt sitt syriske statsborgerskap i 1962. Denne gruppen, og deres etterkommere, forble statsløse og utgjorde anslagsvis over 300 000 individer i 2010. Da opprøret mot det syriske regimet startet i 2011, ble det utstedt et nytt dekret som førte til at noen av de statsløse fikk statsborgerskapet tilbake, men ikke alle.

Dette temanotatet forklarer kort bakgrunnen for at deler av den kurdiske befolkningen ble fratatt statsborgerskapet i 1962. Notatet beskriver deretter de ulike kategoriene av statsløse, henholdsvis såkalte «utlendinger» og «uregistrerte», hva slags identitetsdokumenter de har fått utstedt av syriske myndigheter, og hvordan statsløsheten ble videreført til deres barn. Dernest beskrives praksisomleggingen i 2011, som åpnet for at deler av den statsløse befolkningen fikk tilbake sitt statsborgerskap, og det presenteres anslag over hvor mange som fremdeles er statsløse og hva som er deres status i dag. Til slutt gis en kort redegjørelse for hvilke rettigheter de statsløse hadde forut for 2011 og hvordan de ble behandlet med hensyn til blant annet arbeid og utdanning.

Dette notatet er en oppdatering av et Landinfo-notat fra 2010, som blant annet baserte seg på en informasjonsinnhentingsreise til Damaskus i mars samme år. De delene av notatet som omhandler situasjonen forut for 2010, refererer blant annet til intervjuer fra informasjonsinnhentingsreisen i 2010 og til enkelte andre relevante eldre kilder, herunder Human Rights Watch og Kurd Watch, som har gjort omfattende undersøkelser rundt situasjonen til de statsløse (HRW 1996; Kurd Watch 2010). Dette suppleres med nyere kilder som beskriver praksisomleggingen i 2011 og konsekvensene av denne, herunder en studie gjennomført av Tilburg University, som blant annet baserer seg på dybdeintervjuer med tidligere og nåværende statsløse kurdere i flyktningleirer i Nord-Irak (Albarazi 2013).

2. BAKGRUNN – FOLKETELLINGEN I 1962

Den 5. oktober 1962 gjennomførte syriske myndigheter en folketelling i al-Hasaka-provinsen nordøst i Syria. Folketellingen ble gjennomført i løpet av én dag. Ifølge myndighetene var formålet å identifisere de som hadde innvandret til området etter 1945. På denne tiden rådet en oppfatning om at mange av kurderne i al-Hasaka hadde innvandret til området fra tilgrensende områder i Irak og Tyrkia i nyere tid (HRW 1996, s. 12; Kurd Watch 2010, s. 5-6).

I forbindelse med folketellingen, ble innbyggerne bedt om å fremlegge utskrifter fra folkeregistrene. Man måtte også fylle ut egne skjemaer med personopplysninger, som så ble verifisert av en egen folketellingskomité. De som ikke var til stede den dagen folketellingen ble avholdt, ble bedt om å legge frem nødvendig dokumentasjon innen en frist på femten dager. Folketellingskomiteen avgjorde at de som ikke kunne fremlegge utskrifter fra folkeregistrene, ble fratatt sitt statsborgerskap og klassifisert som «utlendinger» (arabisk: *ajnabi* fl. *ajanib*). De som ble fratatt statsborgerskapet, ble gitt en klagefrist på tre måneder (HRW 1996, s. 13; Kurd Watch 2010, s. 8-10).

Syriske beslutningstakere var influert av arabisk nasjonalisme, og så på kurderne som en trussel mot statens arabiske karakter fordi kurderne utgjorde majoriteten i al-Hasaka. Beslutningen om å holde en folketelling og deretter frata deler av den kurdiske befolkningen statsborgerskapet, må også sees i sammenheng med at al-Hasaka er særlig rikt på naturressurser. Området har oljeforekomster og betydelige jordbruksarealer. Det var derfor spesielt viktig for myndighetene å påse at kurderne ikke ville kunne gjøre krav på området (HRW 1996, s. 12; Kurd Watch 2010, s. 5-6).

Folkevandring i de kurdiske områdene i etterkrigstiden, blant annet som følge av væpnede konflikter i Nord-Irak på 1950-tallet, kan ha medført kurdisk innflytting til Syria fra nabolandene. Samtidig er det på det rene at mange kurdere som hadde bodd i området i generasjoner, urettmessig ble fratatt sitt statsborgerskap i forbindelse med folketellingen. Mange av innbyggerne i al-Hasaka bodde på landsbygda og hadde sjeldent kontakt med myndighetene. Mange var dessuten analfabeter. På 1960-tallet var det mange familier i området som ikke var registrert i folkeregistrene, uavhengig av hvor lenge de hadde bodd i området (Kurd Watch 2010, s. 9).

Under folketellingen ble det dessuten gjort en rekke feil. I stedet for å besøke samtlige familier, ble ofte landsbylederen bedt om å oppgi hvem som hadde ankommet området i nyere tid. Dette gav landsbylederne stor makt og en mulighet til å handle ut fra egeninteresse. Disse uregelmessighetene, og de korte tidsfristene for å fremskaffe bevis på tilknytning til området, kan forklare hvorfor søsken fra samme familie ofte ble klassifisert forskjellig, og hvordan enkelte foreldre beholdt sitt statsborgerskap samtidig som barna ble klassifisert som utlendinger. For øvrig var det, med få unntak, bare kurdere som ble fratatt sitt statsborgerskap (Kurd Watch 2010, s. 9-11).

Myndighetene innrømmet i ettertid at det kunne ha skjedd feil i forbindelse med folketellingen. Man åpnet derfor for at de som kunne fremskaffe bevis på at de bodde i Syria før 1945, skulle kunne få tilbake sitt statsborgerskap. Man godtok utskrifter fra folkeregistrene fra før 1945, bevis på offentlig ansettelse eller ansettelse i militæret de siste ti årene eller ottomanske dokumenter som viste at det var betalt skatt. Ifølge tall fra myndighetene, førte dette til at antallet kurdere som var klassifisert som utlendinger falt fra om lag 84 000 til 40 000 mellom 1966 og 1986.

Imidlertid ble ikke alle som hadde dokumenter å vise til gitt tilbake statsborgerskapet i forbindelse med denne prosessen, selv om de kunne fremlegge dokumentasjon på at de hadde bodd i området før 1945. Enkelte fikk dessuten først tilbake statsborgerskapet etter at de angivelig betalte store summer i bestikkelser (HRW 1996, s. 14-15; Kurd Watch 2010, s. 12-13).

3. KATEGORIER AV STATSLØSE KURDERE

Folketellingen i 1962 skapte en statsløs befolkning i al-Hasaka som kan deles inn i to ulike grupper eller kategorier. Den første gruppen blir omtalt som «utlendinger» (arabisk: *ajanibi* fl. *ajanib*). Den andre gruppen er såkalte uregistrerte (arabisk: *maktum* fl. *maktumin*).

3.1 AJANIB (UTLENDINGER)

Kurderne i al-Hasaka som ble fratatt statsborgerskap i 1962 og som dermed ble klassifisert som utlendinger, *ajanib*, ble registrert i et særskilt «register over utlendinger» i al-Hasaka. Dette registeret ble administrert av Sivilstatusavdelingen (*shu'un al-madaniyya*), som også har ansvaret for det ordinære folkeregisteret over syriske statsborgere. Sivilstatusavdelingen hadde forut for borgerkrigen flere lokalkontorer i hver enkelt provins. I al-Hasaka var registrene over de statsløse kurderne samlokalisert med de ordinære folkeregistrene på de enkelte lokalkontorene tilhørende Sivilstatusavdelingen. Registrene over de statsløse ble i likhet med det ordinære folkeregisteret organisert etter såkalte familienummer (*khana* eller *qaid*). Dette er en «arkivnøkkel» bestående av et stedsnavn etterfulgt av et nummer. Alle medlemmer av en storfamilie har samme familienummer (HRW 1996, s. 16; Sivilstatusavdelingen, møte september 2015; syrisk advokat, møte mars 2010).¹

Syriske myndigheter har ikke offentliggjort hvor mange kurdere som er klassifisert som utlendinger i al-Hasaka. Kurd Watch anslo på bakgrunn av tall som de innhentet fra flesteparten av sivilstatuskontorene i al-Hasaka, at det dreide seg om minst 154 000 personer i 2008. Dette var en kraftig økning i forhold til antallet som syriske myndigheter tidligere hadde oppgitt (67 000 i 1995), men kunne forklares med naturlig befolkningsvekst. Barn av «utlendinger» ble heller ikke syriske statsborgere (se kapittel 4) (Kurd Watch 2010, s. 13).

3.1.1 Identitetsdokumenter utstedt til *ajanib*

Etter folketellingen i 1962 fikk «utlendingene» utstedt et hvitt papir påført følgende tekst (Landinfos oversettelse): «Vedkommende finnes ikke i registeret over syriske arabere² i al-Hasaka». I 1980 ble disse papirene erstattet av en ny type identitetskort, som er avlangt og farget oransje-rødt. Til venstre er det påstiftet et passfotografi. Ved siden av fotografiet står det at kortet ikke er gyldig utenfor landet eller som reisedokument (*ghair saliha li-wathaiq as-safar wa-kharij al-qutr*). Lengre ned står alle personalia. Under dette, eller noen ganger på kortets bakside, står følgende tekst: «Vedkommende finnes ikke i registeret over syriske arabere i al-Hasaka som følge av folketellingen i 1962. På forespørsel ble vedkommende registrert i registeret over utlendinger i fylket» (*lam yarad li-madhkur qaid fi sijillat al-arab as-suriin bi-muhafazat al-hasaka natijat ihisa amm 1962. Wa-bina'an ala talabihu atainahu bayan al-qaid al-mudawwan alahu fi sijillat ajanib tilka al-muhafaza*) (HRW 1996, s. 16).

For å få utstedt identitetskort måtte statsløse kurdere kontakte sitt nærmeste sivilstatuskontor i al-Hasaka. Syriske myndigheter hevdet overfor Human Rights Watch i 1996 at de statsløse ble behandlet på samme måte som syriske statsborgere med hensyn til søknadsprosedyrer, registrering og endring av registrerte personopplysninger (HRW 1996, s. 38).

¹ I forbindelse med digitaliseringen av det ordinære folkeregisteret over statsborgere, som startet i 2004, ble det innført et system med nasjonale numre (*raqm watani*), hvor hver person i registeret ble gitt et unikt elleve-sifret nummer. Tilsvarende digitalisering og innføring av nasjonale numre ble ikke gjort for de statsløse registrert i det særskilte registeret over statsløse i al-Hasaka (Landinfo 2017, s. 7; Sivilstatusavdelingen, møte september 2015, september 2016; FN u.å.; syrisk advokat, møte mars 2010).

² Det offisielle navnet på Syria er Den arabiske syriske republikken (*Al-jumhuriyya al-arabiyya as-suriyya*). Syriske statsborgere blir fra offisielt syrisk hold omtalt som syriske arabere (*arabi suri*), uavhengig av den enkeltes etnisitet.

En kurdisk menneskerettighetsorganisasjon og representanter for et kurdisk politisk parti i Syria, hevdet imidlertid at prosedyrene for å få utstedt identitetskort kunne være svært omstendelige og tidkrevende (kurdisk menneskerettighetsorganisasjon, møte mars 2010; kurdisk politisk parti, møte mars 2010). Ifølge en rapport utarbeidet for Refugees International i 2006 (som gjengitt i Lynch & Ali 2006, s. 3), måtte statsløse som søkte om identitetskort for første gang eller som søkte om å få tapte kort erstattet, gjennomgå en omstendig og tidkrevende prosess, som krevde at man blant annet oppsøkte flere ulike etterretningsorganisasjoner for å innhente nødvendige tillatelser. Ofte måtte man betale bestikkelser til offentlige funksjonærer for at de skulle utstede nødvendige dokumenter og tillatelser. Bestikkelsene var ifølge kildene i størrelsesorden 3000-5000 syriske pund, hvilket tilsvarte 400-700 norske kroner før borgerkrigen.

3.2 **MAKTUMIN (UREGISTRERTE)**

I tillegg til de som er klassifisert som utlendinger i et eget register i al-Hasaka, finnes det en del statsløse kurdere som er helt uregistrerte, såkalte *maktumin*³. Ifølge syriske myndigheter er dette kurdere som innvandret til al-Hasaka fra naboland etter at folketellingen ble gjennomført i 1962 (Kurd Watch 2010, s. 14).

Kurd Watch (2010, s. 14-15) har tidligere påpekt at det er grunn til å betvile denne påstanden, gitt at myndighetene aldri har forsøkt å repatriere statsløse kurdere til Irak eller Tyrkia. Kurd Watch har hevdet at de uregistrerte dels er barn av statsløse kurdere som ikke har blitt registrert som «utlendinger» (*ajanib*) og som dermed har endt opp som uregistrerte (*maktumin*). Til dels kan det også dreie seg om kurdere som aldri ble registrert i forbindelse med folketellingen i 1962. På grunn av lite publisitet rundt selve folketellingen, kan det ha vært segmenter av befolkningen på landsbygda som ikke var kjent med at det ble foretatt en folketelling, eller som ikke så konsekvensene av å la være å la seg registrere.

Representanter for en kurdisk menneskerettighetsorganisasjon hevdet i 2010 at de uregistrerte dels var kurdere som aldri ble registrert i forbindelse med folketellingen i 1962, og dels barn av blandede ekteskap hvor minst én av foreldrene var statsløs (kurdisk menneskerettighetsorganisasjon, møte mars 2010).

Kurd Watch anslo i 2010 at det kan ha vært så mange som 160 000 uregistrerte kurdere i Syria i 2008. Det betyr at det totale antallet statsløse kurdere i al-Hasaka var over 300 000 før opprøret i 2011, dersom man teller med både *ajanib* og *maktumin* (Kurd Watch 2010, s. 15).

3.2.1 **Identitetsdokumenter utstedt til *maktumin***

De uregistrerte (*maktumin*) fikk ikke identitetskort av den typen som ble utstedt til *ajanib*, men kunne få utstedt såkalte identitetsbekreftelser (*shihadat tarif*) fra deres

³ *Maktum* (fl. *maktumin*) betyr direkte oversatt *skjult* eller *gjemt*, og er en forenkling av begrepet *maktum al-qaid* som betyr *skjult registrering*. Begrepet brukes om de uregistrerte kurderne som beskrives i dette notatet. Begrepet kan imidlertid også brukes i en videre betydning og referere til uregistrerte generelt. Dette kan for eksempel være barn som aldri har blitt registrert av sine foreldre og som dermed er «papirløse», noe det finnes eksempler på i både Syria og i andre land i regionen. Begrepet *maktum* er dermed i noen sammenhenger en betegnelse som brukes om andre grupper enn de som beskrives her.

lokale *mukhtar*⁴. Identitetsbekreftelsen inneholdt et passfoto, navn og personalia og *mukhtarens* bekreftelse på at identiteten til vedkommende var kjent.

For å få slike identitetsbekreftelser utstedt, måtte man møte opp på kontoret til *mukhtaren* på sitt hjemsted sammen med to vitner som bekreftet identiteten og som undertegnet identitetsbekreftelsen sammen med *mukhtaren*. Deretter sendte *mukhtaren* identitetsbekreftelsen til en av de syriske etterretningsorganisasjonene, Politisk sikkerhetstjeneste (*Idarat al-amm as-siyasi*), via lokaladministrasjonen i fylket. Dersom Politisk sikkerhetstjeneste godkjente identitetsbekreftelsen, ble den returnert til *mukhtaren* eller direkte til den personen som bekreftelsen var utstedt til via lokaladministrasjonen i fylket (HRW 1996, s. 22; Kurd Watch 2010, s. 18).⁵

Et dekret utstedt av guvernøren i al-Hasaka 15. oktober 1999 forbød *mukhtarene* å utstede identitetsbekreftelser. Dekretet ble angivelig aldri sirkulert skriftlig, men kun meddelt *mukhtarene* i al-Hasaka muntlig av etterretningsoffiserer. Enkelte *mukhtarer* skal ha trosset disse beskjedene og fortsatt med å utstede identitetsbekreftelser. Andre skal ha etterkommet ordrene og stoppet utstedelsene. Enkelte *maktumin* har derfor oppsøkt *mukhtarer* andre steder enn eget bosted for å få identitetsbekreftelser. Slike bekreftelser ble etter 1999 til dels utstedt av *mukhtarer* alene, uten at overordnet myndighet hadde godkjent og attestert dem (Kurd Watch 2010, s. 18-19).

4. REGISTRERING AV EKTESKAP OG BARN

Statsløse kurdere har ofte ikke hatt anledning til å registrere ekteskap. Dermed har de heller ikke kunnet registrere sine barn i «registeret over utlendinger», fordi registrering av ekteskap er en forutsetning for å registrere barn. På denne måten har en del barn av registrerte statsløse, *ajanib*, endt opp som uregistrerte, *maktumin*.

Ifølge representanter for en kurdisk menneskerettighetsorganisasjon som Landinfo snakket med i Damaskus i mars 2010, var det nærmes umulig for statsløse å registrere sine ekteskap før år 2000, med mindre man betalte store summer i bestikkelse til offentlige tjenestemenn. I 2000 kom nye bestemmelser som gjorde registrering av ekteskap mellom statsløse mulig. Dermed kunne barna også registreres. Registrering av ekteskap var imidlertid en komplisert og tidkrevende prosess også etter 2000, og kunne bare skje på visse vilkår (kurdisk menneskerettighetsorganisasjon, møte mars 2010).

⁴ En *mukhtar* er en slags offentlig oppnevnt notarius som blant annet har ansvaret for å legalisere visse typer dokumenter og som utsteder bekreftelser på identitet og bostedstilhørighet. Det finnes *mukhtarer* i alle kommuner i Syria.

⁵ Human Rights Watch beskriver fremgangsmåten noe annerledes. Ifølge denne beskrivelsen ble identitetsbekreftelsen sendt fra *mukhtaren* til det lokale politiet som undertegnet, og således bekreftet *mukhtarens* signatur. Denne beskrivelsen er imidlertid fra 1996, og kan være utdatert (HRW 1996, s. 22). Representanter for en kurdisk menneskerettighetsorganisasjon som Landinfo snakket med i mars 2010, opplyste at identitetsbekreftelsene måtte godkjennes av etterretningstjenesten før de kunne utstedes (kurdisk menneskerettighetsorganisasjon, møte mars 2010).

Følgende tabell viser under hvilke omstendigheter ekteskap kunne registreres og hvorvidt barna ble registrert som statsborgere, *ajanib* eller *maktumin* (Landinfos oversettelse):

Ektemann:	Hustru:	Registrering av ekteskap:	Barnas status:
statsborger	statsborger	ja	statsborgere
ajnabi	ajnabia	ja	ajanib
maktum	maktuma	nei	maktumin
statsborger	ajnabia	med særskilt tillatelse	statsborgere
statsborger	maktuma	med særskilt tillatelse	statsborgere
ajnabi	statsborger	med særskilt tillatelse	maktumin (ajanib hvis ekteskap blir registrert)
ajnabi	maktuma	nei	maktumin (ajanib hvis innført i fars register)
maktum	statsborger	nei	maktumin
maktum	ajnabia	nei	maktumin

Kilde: Kurd Watch (2010, s. 15)

Som det fremgår av tabellen, arvet barna statusen til far, så fremt det var mulig å registrere barna. Statsborgere som var gift med statsløse kvinner, *ajanib* eller *maktumin*, kunne på visse vilkår registrere ekteskapene og videreføre statsborgerskapet til sine barn. Den statsløse hustruens status forble imidlertid uforandret, og hun ble stående oppført som *ajnabia* eller *maktuma* i ekteskapsattesten fra Shariadomstolen.⁶ Også menn med status som *ajnabi* kunne på visse vilkår registrere sine ekteskap og overføre statusen som *ajnabi* til sine barn. Barn av menn med status som *maktum*, ble imidlertid også *maktum* uavhengig av statusen til mor.

Dersom én eller begge parter i et ekteskap var statsløs, måtte bestemte fremgangsmåter følges for å registrere ekteskap. Ifølge Kurd Watch (2010, s. 16-18) måtte mannlige statsborgere som giftet seg med kvinner med statusen *ajanib* eller *maktumin*, først registrere ekteskapet ved en shariadomstol. Deretter måtte ekteskapet godkjennes av to ulike sikkerhetstjenester, henholdsvis Politisk sikkerhetstjeneste (*Idarat al-amn as-siyasi*) og Statens sikkerhetstjeneste (*Amn ad-dawla*),⁷ før ekteskapet kunne registreres av Sivilstatusavdelingen. Deretter ble barna registrert i det ordinære folkeregisteret og fikk statsborgerskap. Kvinner med status som *ajanib* beholdt sitt opprinnelige registernummer i «registeret over uregistrerte». Kvinner med status som *maktumin* ble registrert i ektemannens register, men ble ikke ført i et separat register, og beholdt statusen som *maktumin*.

Dersom ektemannen var *ajnabi* og hustruen statsborger, måtte hustruen levere en begjæring til shariadomstolen, slik at domstolen kunne stadfeste ekteskapet og farskap til eventuelle barn. Deretter måtte papirene godkjennes av overnevnte

⁶ Shariadomstolene har vigselsmyndighet overfor alle muslimer i Syria. Kurderne er muslimer.

⁷ Det offisielle navnet på denne tjenesten er Den ordinære etterretningstjenesten (*Idarat al-mukhabarat al-amma*), men ble som oftest referert til med sitt gamle navn Statens sikkerhet (*Amn ad-dawla*) (HRW 2009, s. 16).

sikkerhetstjenester på samme måte som for syriske menn gift med statsløse kvinner. Etter at en eventuell godkjenning forelå fra etterretningen, ble barna registrert i «registeret over utlendinger» og fikk status som *ajanib* (Kurd Watch 2010, s. 16-18).

Dersom mannen var *ajnabi* og kvinnen *maktuma*, kunne ekteskapet godkjennes av shariadomstolen, men de blir ikke registrert i offentlige registre, og ektefolkene ble stående som ugifte i registrene. Barna kunne likevel registreres på sin far dersom shariadomstolen anmodet siviladministrasjonen om dette. Barna fikk dermed status som *ajanib* som sin far (Kurd Watch 2010, s. 16 -18).

Ifølge en kurdisk menneskerettighetsorganisasjonen (møte mars 2010) fantes det åpninger for at *maktumin* kunne endre sin status til *ajanib*. Dette var en følge av den overfor nevnte regelendringen fra år 2000, som åpnet for registrering av ekteskap mellom statsløse. Barna kunne få status som *ajanib* dersom far var *ajnabi* og ekteskapet ble registrert. Dersom også far var *maktum*, måtte imidlertid først besteforeldrenes ekteskap registreres før fars status, og deretter barnas status, kunne endres. Denne fremgangsmåten var i teorien mulig, men krevde i praksis at man engasjerte en advokat. Dersom besteforeldrene var døde og deres ekteskap ikke var registrert, var det vanskelig å få endret status i ettertid.

5. «DEKRET NR. 49»: TILBAKEFØRING AV STATSBOGERSKAP

I mars 2011 utstedte presidenten «Dekret nr. 49», som stadfestet at myndighetene ville tilkjenne statsborgerskap til de som var registrert som utlendinger i al-Hasaka. Dekretet kom på et tidspunkt da opprøret i Syria så vidt hadde begynt, og var en av flere innrømmelser myndighetene kom med overfor kurderne for å forsøke å redusere deres deltagelse i opprøret mot regimet (Albarazi 2013, s. 18; McGee 2016, s. 1).

Ifølge en studie gjennomført av Tilburg University i 2013, som blant annet baserer seg på intervjuer med statsløse kurdere som på det tidspunktet hadde flyktet til Nord-Irak, har myndighetene vist en reell vilje til å tilbakeføre statsborgerskap til registrerte statsløse kurdere (*ajanib*). Flesteparten av de som søkte fikk innvilget statsborgerskap. De fikk også utstedt ordinært syrisk identitetskort. Enkelte har etter søknad også fått utstedt syrisk pass (Albarazi 2013, s. 18). Ifølge representanter for Sivilstatusavdelingen i Damaskus omfattet dekretet totalt 120 000 statsløse kurdere. Av disse hadde 105 000 fått innvilget statsborgerskap per 2015 (Sivilstatusavdelingen, møter september 2015 og mai 2017).

Dekretet gjaldt imidlertid kun de registrerte statsløse (*ajanib*) og ikke de uregistrerte (*maktumin*). Ifølge Tilburg University har noen få uregistrerte (*maktumin*) også oppnådd statsborgerskap etter 2011. Dette skal ha kunnet skje dersom deres foreldre var registrert som utlendinger (*ajanib*) og fikk statsborgerskap i samme prosess (Albarazi 2013, s. 20).

5.1 SØKNADSPROSEDYRER

Dekret nr. 49 er kort og inneholder ingen beskrivelse av hvordan prosessen skulle foregå i praksis. Det er dessuten vanskelig å danne seg et presist bilde av hvordan søknadsprosessen har foregått, da Syria fra og med 2012 gikk inn i en langvarig borgerkrig (Albarazi 2013, s. 18; McGee 2014, s. 175). Ifølge Sivilstatusavdelingen

ble søknader om statsborgerskap fra og med 2011 behandlet av en egen komité i Damaskus. De som søkte måtte befinne seg i Syria. Det var ikke mulig å søke fra utlandet (Sivilstatusavdelingen, møte september 2015). Søknaden måtte leveres personlig i al-Hasaka ved det kontoret man var registrert ved i «registeret over utlendinger». For øvrig måtte familier søke samlet. Hvis ett eller flere familiemedlemmer ikke var med i familiens samlede søknad, var det vanskelig å søke på et senere tidspunkt (Albarazi 2013, s. 19).

Statsløse kurdere som allerede bodde utenlands og de som flyktet ut av landet etter 2011, hadde ikke anledning til å søke.⁸ Det var også en del som søkte, men som deretter flyktet til Nord-Irak før statsborgerskapet ble innvilget. Denne gruppen fikk ikke fullføre prosessen. Statsborgerskap ble ikke innvilget og de fikk ikke utstedt syriske identitetskort. Mange syriske kurdere flyktet etter 2011 for å unngå militærtjeneste. Statsløse kurdere har ikke måttet avtjene den obligatoriske verneplikten i Syria, men mange fryktet at de ville måtte tjenestegjøre dersom de ble innvilget statsborgerskap (Albarazi 2013, s. 20).

5.2 HVEM ER FREMDELES STATSLØSE?

Det finnes ingen sikre anslag over hvor mange som fremdeles er statsløse etter implementeringen av Dekret nr. 49. Ifølge representanter for Sivilstatusavdelingen i Damaskus hadde 105 000 fått innvilget statsborgerskap per 2015. Samme tall ble oppgitt da spørsmålet igjen ble reist av Landinfo i 2017 (Sivilstatusavdelingen, møte september 2015 og mai 2017).

Forskeren Thomas McGee, som har gjennomført flere spørreundersøkelser blant syriske kurdere i Nord-Irak, konkluderer med at det i dag er svært få *ajanib* igjen i Syria. De fleste som fremdeles er statsløse befinner seg nå i Nord-Irak eller i andre land. De aller fleste av de som fremdeles befinner seg i Syria, har fått statsborgerskap. Unntakene er enkelte som enten ikke kan eller tør å ta kontakt med syriske myndigheter (McGee 2016, s. 2).

Matumin er i utgangspunktet ikke omfattet av Dekret nr. 49. McGee anslår likevel at det i 2016 kun var mellom 4800 og 5000 *maktumin* var igjen i al-Hasaka, fordi de fleste hadde forlatt Syria. Anslaget baserer seg på tall innhentet fra sivilstatuskontoret i Malikiya i al-Hasaka i mars 2016. Flesteparten av kurderne som fremdeles er statsløse befinner seg således utenfor Syria i dag (McGee 2016, s. 2).

I henhold til spørreundersøkelser gjennomført av blant annet McGee for UNHCR i 2013 i Domiz, den største flyktningleiren for syrere i Nord-Irak hvor det nesten utelukkende bor syriske kurdere, oppga 92 % av de som på et tidligere tidspunkt hadde hatt status som *ajanib*, at de hadde fått syrisk statsborgerskap. De fleste av disse, hele 94 %, hadde søkt om statsborgerskap i forbindelse med Dekret nr. 49, og i denne gruppen hadde 98 % fått innvilget statsborgerskap. Av totalt 1974 individer som var omfattet av spørreundersøkelsen i Domiz, oppga 132 at de var eller hadde vært *maktumin*, hvorav 101 (77 %) fremdeles hadde denne statusen (McGee 2014, s. 175).

⁸ Mellom 2013 og 2016 skal angivelig et lite mindretall av de som befant seg utenfor Syria, ha klart å fullføre prosessen og oppnå statsborgerskap fra utlandet ved å betale bestiktelser til syriske tjenestemenn (McGee 2016, s. 4).

6. DE STATSLØSE KURDERNES RETTIGHETER

Før 2011 manglet de statsløse kurderne, både *ajanib* og *maktumin*, mange av rettighetene som følger med det syriske statsborgerskapet. De fikk for eksempel ikke eie eiendommer eller inneha offentlige jobber. De fikk bare unntaksvis utstedt reisedokumenter, og kunne således som oftest ikke reise utenlands på lovlig måte. Det var også særskilte begrensninger som hindret dem i å fullføre høyere utdanning (Albarazi 2013, s. 23-30; Kurd Watch 2010, s. 19-20; Lynch & Ali 2006, s. 4-5).

Disse begrensningene har mindre praktisk betydning i dag. Som nevnt i foregående kapittel er det svært få statsløse igjen i Syria, da de fleste som var statsløse enten har fått innvilget statsborgerskap eller har flyktet fra landet. Kort tid forut for utstedelsen av Dekret nr. 49 i mars 2011, utstedte dessuten myndighetene to andre dekreter som ga *ajanib* rett til sosialytelser, og som stadfestet at *ajanib* skulle behandles likt som syriske statsborgere med hensyn til arbeid og ansettelser (Albarazi 2013, s. 18). Det er uklart hvorvidt disse dekretenes har blitt implementert eller hatt noen praktisk betydning.

For øvrig har mesteparten av al-Hasaka provinsen siden 2012 vært kontrollert av det kurdiske partiet *Partiya Yekîtiya Demokrat* (PYD) og deres milits *Yekîneyên Parastina Gel* (YPG), og senere av koalisjonen De syriske demokratiske styrkene, kjent under det engelske akronymet SDF (Syrian Democratic Forces), hvor PYD utgjør den dominerende part. Regimet har siden den tid kun hatt kontroll over mindre sektorer i provinsen, i byene Hasaka og Qamishli, og har ikke kunnet håndheve syrisk lov utenfor disse relativt små områdene (Lifos 2017, s. 33-35; Liveuamap u.å.)

De kurdiske de-facto myndighetene i området har formodentlig ikke diskriminert de statsløse eller behandlet dem annerledes enn syriske statsborgere, gitt at kurderne alltid har kritisert folketellingen i 1962 og jobbet for at de statsløse skulle få tilbake statsborgerskapet.

I Nord-Irak som har den største konsentrasjonen av syrisk-kurdiske flyktninger, behandles de statsløse på samme måte som syriske statsborgere med hensyn til oppholdstillatelse og flyktningstatus (McGee 2016, s. 3).

6.1 DE STATSLØSE KURDERNES RETTIGHETER FØR 2011

I det følgende redegjøres det for hvordan rettighetssituasjonen var for de statsløse kurderne forut for opprøret som startet i 2011. På grunn av de store endringene som har skjedd siden den tid, og som det er redegjort for over, vil ikke informasjonen som presenteres i dette kapitlet lenger være gjeldende for de statsløse kurdere. Det følgende er hovedsakelig ment som en historisk redegjørelse.

6.1.1 Registrering av eiendom

Kurdere som ble fratatt statsborgerskapet i 1962, mistet retten til å eie eiendommer eller forretningsforetak. Mange fikk samtidig sine eiendommer konfiskert (Albarazi 2013, s. 24). Statsløse kurdere kunne ikke registre eiendom eller foretak i eget navn, og kunne ikke arve eller testamentere bort eiendommer. Det var heller ikke mulig å registrere motoriserte kjøretøy i eget navn (Kurd Watch 2010, s. 19).

Ifølge representanter for et kurdisk politisk parti og en kurdisk menneskerettighetsorganisasjon som Landinfo snakket med i Syria i mars 2010, var det derfor relativt

vanlig at statsløse registrerte eiendommer, forretningsforetak eller biler i navnet til syriske statsborgere – enten nære slektninger eller andre som de kjente godt og stolte på. En representant for et kurdisk parti forklarte for eksempel at han hadde registrert fire biler i sitt navn, mens han i realiteten kun eide én. De andre var eid av nære slektninger som var statsløse (kurdisk menneskerettighetsorganisasjon, møte mars 2010; kurdisk politisk parti, møte mars 2010).

Ajanib kunne få utstedt førerkort til bil, men ikke tillatelse til å kjøre taxi eller buss kommersielt. *Maktumin* kunne ikke få førerkort i det hele tatt. Statsløse kurdere kunne ikke åpne bankkonti i syriske banker (Kurd Watch 2010, s. 19; Lynch & Ali 2006, s. 5).

6.1.2 Utdanning

For å bli innskrevet på skolen, måtte et barn som tilhørte kategorien *maktumin* innhente en egen identitetsbekreftelse spesifikt for dette formålet. For å skaffe en slik bekreftelse, måtte man gjennomgå de samme prosedyrene som ved innhenting av vanlige identitetsbekreftelser (se kapittel 3.4). *Maktumin* som var innskrevet i skolen hadde som regel anledning til å fullføre skolegang til og med videregående skole, dvs. tolvte klasse. De kunne ta eksamen etter fullført niende og tolvte klasse, men fikk ikke utstedt vitnemål. Egne retningslinjer fra Utdanningsdepartementet stadfestet at skolene ikke hadde lov til å utstede vitnemål av noe slag til *maktumin*. Etter anmodning, var det imidlertid mulig å få utstedt en attest fra utdanningsmyndighetene i al-Hasaka, som bekreftet at man hadde fullført niende og eventuelt tolvte klasse. Fordi *maktumin* manglet vitnemål, kunne de ikke ta universitetsutdanning (Kurd Watch 2010, s. 19).

Enkelte har ikke kunne ta videregående utdanning overhodet etter niende klasse, fordi de ikke fikk utstedt vitnemål fra grunnskolen. I praksis var systemet preget av vilkårlighet og fravær av klare regler og instruksjoner. Det var derfor ofte opp til den enkelte skoleadministrasjonen hvordan *maktumin* ble behandlet og hvorvidt de kunne ta videregående utdanning eller ikke (Albarazi 2013, s. 25).

I motsetning til *maktumin*, kunne *ajanib* studere ved universitetene. De hadde imidlertid ikke rett på offentlig støtte eller stipender under utdannelsen (Lynch & Ali 2006, s. 4).

6.1.3 Arbeid

Statsløse kurdere kunne ikke arbeide i det offentlige eller i statseide foretak. I tillegg var de utstengt fra en del profesjoner. For å praktisere yrker som krever høyere utdanning – lege, ingeniør, advokat osv., er det obligatorisk med medlemskap i yrkesorganisasjonene (Albarazi 2013, s. 27).

Ajanib kunne studere ved universitetene, men fikk ikke vitnemål etter avsluttet universitetsstudium. I mangel av vitnemål, kunne yrkesorganisasjonene henvende seg til universitetene og be om en bekreftelse på fullført utdanning på vegne av de som var *ajanib*. I 2010 var det kun to av yrkesorganisasjonene som benytter denne fremgangsmåten og som dermed var åpne for *ajanib*; legeföreningen og ingeniørföreningen. De andre yrkesorganisasjonene tok ikke opp *ajanib* (kurdisk menneskerettighetsorganisasjon, møte mars 2010).

Advokatforeningen var ikke åpen for *ajanib*. For øvrig måtte man, i henhold til syrisk lovgivning, ha vært syrisk statsborger i minst fem år for å kunne praktisere som advokat. *Ajanib* kunne praktisere som leger, men kun i privat sektor fordi statsløse

kurdere ikke kunne arbeide i det offentlige i Syria eller i statseide foretak. Også andre yrkesorganisasjoner som for eksempel farmasiorganisasjonen var stengt for *ajanib*. Forbudet mot offentlige ansettelser gjorde at statsløse kurdere heller ikke kunne arbeide som lærere ved offentlige skoler (Albarazi 2013, s. 27; Kurd Watch 2010, s. 20; Lynch & Ali 2006, s. 3).

Restriksjonene som de statsløse var underlagt, førte til at de fleste arbeidet i privat sektor i yrker hvor det ikke krevdes særskilt tillatelse. Andre arbeidet i den uformelle sektoren uten nødvendige tillatelser (Lynch & Ali 2006, s. 4).

6.1.4 Utenlandsreiser og reiser internt i Syria

Ajanib kunne søke om reisedokument. Søknaden måtte sendes Immigrasjons- og passdirektoratet i Damaskus (*Idarat al-hijra wal-jawazat*), og godkjennes av Politisk sikkerhetstjeneste. Søknadene ble ofte avslått, med mindre man hadde «tungtveiende grunner», som for eksempel medisinsk behandling i utlandet eller familiebesøk. Reisedokumentene var gyldige for to år og begrenset til én utreise og returreise. Dokumentet kunne fornyes og gjøres gyldig for én ny utreise og returreise, så fremt man gjennomgikk samme søknadsprosedyre på nytt. *Maktumin* kunne ikke få reisedokumenter, og var således helt avskåret fra å forlate landet på lovlig måte (Kurd Watch 2010, s. 18; Lynch & Ali 2006, s. 7; Geiser 2009, s. 2).

Statsløse kurdere måtte ha særlig tillatelse fra den såkalte Hotellavdelingen (*fara al-fanadiq*) i Politisk sikkerhetstjeneste for å kunne ta inn på hotell utenfor al-Hasaka. Statsløse trengte også særskilt tillatelse fra Statens sikkerhetstjeneste for å endre bopel (Kurd Watch 2010, s. 19; Lynch & Ali 2006, s. 7). Mange statsløse opplevde dessuten at deres identitetsdokumenter ikke ble «godtatt» av polititjenestemenn eller sikkerhetsstyrker utenfor al-Hasaka. Statsløse skal blant annet ha blitt trakassert av sikkerhetsstyrker i forbindelse med kontroll av dokumenter. Andre opplevde å bli returnert til al-Hasaka av sikkerhetsstyrker mot deres vilje når de var på reise (Albarazi 2013, s. 28).

7. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Albarazi, Z. (2013, 24. mai). *The Stateless Syrians*. Tilburg: Tilburg University. Tilgjengelig via UNHCR Refworld <http://www.refworld.org/pdfid/52a983124.pdf> [lastet ned 16. januar 2018]
- Geiser, A. (2009, 12. oktober) *Syrien: Reisedokumenter for staatenlose Kurden*. Bern: Schweizerische flüchtlingshilfe. Tilgjengelig via https://www.ecoi.net/en/file/local/1149906/1002_1255795740_syrien-reisedokumenter-fuer-staatenlose-kurden.pdf [lastet ned 29. januar 2018]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (1996, oktober). *Syria. The silenced Kurds*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra: <http://www.hrw.org/legacy/reports/1996/Syria.htm> [lastet ned 15. januar 2018]
- Kurd Watch (2010, mars). *Stateless Kurds in Syria. Illegal invaders or victims of a nationalistic policy?* Berlin: Kurd Watch. Tilgjengelig fra: http://www.kurdwatch.org/pdf/kurdwatch_staatenlose_en.pdf [lastet ned 15. januar 2018]
- Lifos (2017, 12. januar) *Temareport: Militær utveckling och territoriell kontroll i Syriens 14 provinser*. Norrköping: Lifos. Tilgjengelig fra <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=38773> [lastet ned 12. februar 2018]
- Liveuamap (u.å.) *Map of Syrian civil war / Global conflict in Syria*. Live Universal Awareness Map (Liveuamap). Tilgjengelig fra <http://syria.liveuamap.com/> [lastet ned 12. februar 2018]
- McGee, T. (2014) The Stateless Kurds of Syria. Ethnic Identity and National I.D. *Tilburg Law Review*, 19 (171-181). Tilgjengelig fra https://www.academia.edu/5677728/The_Stateless_Kurds_of_Syria_Ethnic_Identity_and_National_I.D [lastet ned 18. januar 2018]
- McGee, T. (2016, juni). *Statelessness Displaced: Update on Syria's Stateless Kurds. Statelessness Working Paper Series no. 2016/02*. Eindhoven: Institute on Statelessness and Inclusion. Tilgjengelig fra http://www.institutesi.org/WP2016_02.pdf [lastet ned 16. januar 2018]
- Landinfo (2017, 3. juli) *Syria: Identitetsdokumenter og pass*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra https://landinfo.no/asset/3575/1/3575_1.pdf [lastet ned 15. januar 2018]
- FN (u.å.). *The National Number and the Automation of the Civil Records' Project*. [s.l.]:[s.n.]. Tilgjengelig via UN Public Administration Network <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan031653.pdf> [lastet ned 15. januar 2018]

Muntlige kilder

- Kurdisk menneskerettighetsorganisasjon. Møte i Damaskus mars 2010.
- Kurdisk politisk parti. Møte i Damaskus mars 2010.
- Sivilstatusavdelingen. Møter i Damaskus september 2015, september 2016 og mai 2017.
- Syrisk advokat. Møte i Damaskus mars 2010.